הלכה · משנה תורה · מפרשים · שורשי הים · ספר עבודה

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מעשה הקרבנות

רבי יצחק מאיו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שורשי הים על משנה תורה, הלכות מעשה הקרבנות

רבי יצחק מאיו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שורשי-הים-על-משנה-תורה-הלכות-מעשה-הקרבנות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
הלכה ו 4
פרק ט 8
הלכה יא 8
פרק יד 13
הלכה יג 13
פרק יח 27
הלכה י 27

פרק ג

הלכה ו

שורש אי בעינן סמיכה בכל כחו כל **קרבנות בהמה שיקריב היחיד בין חובה בין נדבה סומך עליהם כו'**. הנה בפ"ב דביצה ד"ך ע"ב גרסינן תני תנא קמיה דר' יצחק ויקרב את העולה כו' למד על עולת חובה שטעונה סמיכה וכתבו התוספות ותימא כו' ולפי' רש"י שפי' דהכא מיירי בקרבן של אהרן שהוא קרבן יחיד ניחא עכ"ל עיין במ"ש הרא"ם בפרשת שמיני ע"פ ויעשה כמשפט שכתב שהכריחו לרש"י לפרש ויקרב את העולה דקאי אעולת אהרן כקושית התוספות בפ"ב דביצה שלא מצינו סמיכה בצבור כי אם בשתי סמיכות לבד ושוב הוקשה לו וז"ל וא"ת ומנ"ל דכמשפט המפורש בעולת נדבה בויקרא קאמר אימא דכמשפט המפורש בעולה דלעיל מיניה לענין זריקת דמים על המזבח סביב ולענין נתוח אבריו ורחיצת קרבו וכרעיו הכתובים ותירץ לזה דמילת כמשפט דייק הכי דאל"כ הול"ל כראשונה כדכתיב וישחטהו ויחטאהו כראשון וכתב שלזה כיוין רש"י בפ"ב דביצה ד"ך במ"ש מה משפט האמור להלן חובה וכו' יע"ש. וראיתי להרב נחלת יעקב שתמה על דבריו דלפום מאי דמשמע ליה לרש"י דהאי קרא דויקרב את העולה בעולה של אהרן הוא והיא הכתובה קודם אלא שחזר הכתוב להשמיענו ענין הסמיכה מאי קא ק"ל להרב דאימא כמשפט המפורש בעולה דלעיל מיניה דכיון שהיא היא מה בא הכתוב להשמיענו הרי כתיב קודם שזרק את הדם ונתח את הדם ורחץ קרבו וכרעיו אלא ודאי להשמיענו ענין הסמיכה שסמך ידיו עליו כמשפט עולת נדבה ואין לומר שקושיית הרב היתה לפי' התוספות שפירשו קרא דויקרב את העולה בעולת העם וא"כ מה זה שסיים וכתב שלזה כיוין רש"י יע"ש ועיין בס' תועפות ראם.

ולע"ד לא עמדו יפה על כונת הרא"ם בזה דשפיר הוקשה לו ז"ל לשיטת רש"י ז"ל דמאחר שהמכריחו לרש"י לפרש קרא דויקרב את העולה דמיירי בעולת אהרן אינו אלא דאם בעולת העם הא קי"ל שאין סמיכה בקרבן ציבור וכמ"ש הרא"ם קודם לכן א"כ ק"ל שפיר דמנא לן דקרא דכמשפט אתא לומר דבעי סמיכה כי היכי דנימא מאחר שאין סמיכה בקרבן צבור ע"כ בקרבן אהרן מיירי אימא דלעולם קרא בקרבן צבור איירי וכמשפט שאמר הכתוב אין הכונה כמשפט עולת נדבה דהיינו סמיכה אלא כמשפט עולת אהרן הכתובה לעיל מיניה לענין זריקת דמים ומיחוי קרביו וע"ז ישב שפיר הרא"ם דמילת כמשפט אינו מורה כן וכיון דע"כ למדרש כמשפט על האמור בעולת נדבה לענין סמיכה מעתה ע"כ למדרש קרא בעולתו של אהרן ולזה כיוין רש"י בפ"ב דביצה ודברי הרא"ם

ז"ל ראוים אליו.

תו אמרינן שם בגמ' עלה דאמר ר' יצחק דעולת חובה טעונה סמיכה בעי שם בגמרא דאמר לך מני ב"ש היא וכו' כתב הר"ב בש"מ וז"ל פי' דאמרי במתניתין מביאין שלמים של י"ט שהן חובה ואין סומכין עליהן ואמרו בתוס' דלאו דוקא בי"ט דאפי' בחול נמי לב"ש אין סומכין והא דפליגי בי"ט להודיעך כחן דב"ה דאפי' בי"ט סברי ב"ה דסומכין אבל רש"י שפי' במתני' דאין סומכין לב"ש משום שבות דמשמע דאלו בחול סומכין פירש ז"ל כן אליבא דמ"ד דב"ש ילפי שלמי חובה משלמי נדבה עכ"ל וק"ל שהרי רש"י ז"ל בהא דרבי יצחק דס"ל דב"ש לא ילפי ש"ח מש"נ וקאמר הא מני ב"ש היא דאמרי במתני' כו' וקסברי לא גמרינן ש"ח כו' הילכך לא דחייא סמיכה דידהו י"ט עכ"ל. הרי שדקדק וכתב דלא דחי י"ט משמע דבחול סומכין אפילו דלא ילפי ש"ח מנדבה איברא שזה צריך טעם דלרבי יצחק דתלי פלוגת' דב"ש וב"ה בעיקר הסמיכה אי ילפי' ש"ח מש"נ ודאי דלא שנא י"ט ולא שנא חול לב"ש דלא ילפי מהת' לא בעו סמיכה ומה איסור יש בי"ט טפי מבחול ואי משום דבי"ט איכא נמי איסור שבות הרי בפ' אין דורשין מבואר דלר' יצחק לא בעינן סמיכה בכל כחו דעלה דקאמר ר"י אל תהי שבות קלה בעיניך קאמר רבא ש"מ סמיכה בכל כחו בעינן יע"ש משמע דלמאן דמפרש פלוגתייהו בעיקר הסמיכה לא בעינן סמיכה בכל כחו ומבואר שם דליכא משום שבות בסמיכה אלא למ"ד דבעינן סמיכה בכל כחו. והנלע"ד בדעת רש"י דמשמע ליה דבתר דדייק רבא מדברי רבי יוחנן דסמיכה בכל כחו בעינן אף רבי יצחק נמי אית לן למימר שמודה בה דלא אשכחן דפליגי בהכי אלא דרבא לא מצי לדיוקי הכי אלא מדר"י דתלי פלוגתייהו דב"ש וב"ה בשבות ומשמע ליה לרש"י דאף לרבי יצחק כי פליגי ב"ש וב"ה דוקא בי"ט פליגי ומשום שבות אלא דלר' יצחק אע"ג דב"ש לא ילפי שלמי חובה מש"נ ולא בעו סמיכה היינו דוקא מדאורייתא אבל מדרבנן מצוה לסמוך ובי"ט אסרו משום שבות ואע"ג דבפרק אין דורשין עלה דקאמר ר"י אל תהי שבות קלה בעיניך אמרינן דהא קמ"ל ר"י דבשבות הוא דפליגי ב"ש וב"ה ולאפוקי ממ"ד בסמיכה גופה פליגי דמשמע בהדיא דלרבי יצחק לא פליגי בשבות משמע ליה לרש"י דודאי אף לר' יצחק בהכי פליגי ב"ש וב"ה דאל"כ לא הו"ל לאפלוגי בי"ט אלא בחול אלא דלר' יצחק דס"ל דב"ש לא ילפי שלמי חובה מש"נ וליכא מצוה מן התורה לסמוך בשלמי חובה כי פליגי בי"ט וס"ל לב"ש דמשום איסור שבות אין לו לסמוך לא הוי שבות דמצוה אלא שבות דעלמא כיון דליכא מצוה בסמיכה זו אבל לר' יוחנן דס"ל דב"ש ילפי שלמי חובה מש"נ ואיכא מצוה מן התורה בסמיכה אפ"ה אסרו בי"ט משום שבות נמצא דאפי' שבות דמצוה עקרו ב"ש והיינו דאיכא בין

ר' יצחק לר"יוח ותלמודא כלפי מאי דקאמר מעיקרא הא קמ"ל רבי יוחנן דאפי' שבות דמצוה אל תהי קלה ואקשינן עליה הא נמי פשיטא לאפוקי ממ"ד בסמיכ' גופה פליגי קמ"ל דבשבות הוא דפליגי כלומר וקא מפלגי בשבות דמצוה משא"כ למ"ד דבסמיכה גופה פליגי דלדידיה לא הוי שבות דמצוה והשת' ניח' דלא קאמר תלמודא אלא לאפוקי כו' דלא הדר ממאי דקאמר מעיקרא דהא קמ"ל רבי יוחנן דאפי' שבות דמצוה לא דחינן.

ובכן מ"ש רש"י בפי' המשנה דטעמא דב"ש משום שבות ומ"ש כאן עליה דר' יצחק אזל אליבא דכ"ע דאף לרבי יצחק נמי בשבות הוא דפליגי אלא דלר' יצחק הוי שבות שאינה של מצוה ולהכי לא דחי לב"ש ולר' יוחנן אפי' שבות של מצוה הוא ואפ"ה לא דחי לב"ש ואין ספק אצלי דלזה כיוונו התוס' בד"ה דלא גמירי שכתבו וז"ל השתא אית ליה לר' יצחק כו' ורש"י פי' במתני' טעמא משו' שבות ויפה פירש דבפרק אין דורשין משמ' דבהכי פליגי לר' יוחנן עכ"ל ויש לדקדק לכאורה במ"ש השתא אית ליה כו' כאלו לפום קושטא לא ס"ל הכי לר' יצחק וליתא דלפום קושטא נמי הכי ס"ל כדאמרינן וסברי ב"ש כו' ואי לשון השתא שכתבו לאו דוקא מה בא ללמדינו ועוד למה הביאו פי' רש"י הכא ולא במתני' כי שם ביתו ועוד במ"ש ויפה פירש כו' דמה יופי יש בפי' רש"י אליבא דר' יוחנן דליתיה בגמ' ותו במ"ש דבפרק אין דורשין משמע דבהכי פליגי שאין זה משמעות שהדבר מפורש דבהכי פליגי לר' יוחנן ואולם ע"פ מ"ש בדעת רש"י הנה דברי התוס' מבוארין מאליהם דלכך כתבו השתא אית ליה לר' יצחק לרמוז דלפום קושטא לא פליגי בהכי אלא בשבות וכדמפרש רבי יוחנן בפרק אין דורשין דבהכי פליגי ופליגי דוקא ביו"ט דלפום מאי דס"ד דפליגי בעיקר הסמיכה הוה צרכינן מימר דל"פ ביו"ט דוקא אלא אף בחול וי"ט שנקטו במתני' לאו דוקא כמ"ש בש"מ להר"ב ז"ל וע"ז הביאו הכא פי' רש"י שפי' במתני' טעם פלוגתייהו בשבות לומר דפי' זה אף לרבי יצחק אמרו רש"י וכמו שהכרחנו מלשון רש"י שפי' בסוגייא דר' יצחק וע"ז סיימו וכתבו ויפה פירש כלומר אף שלכאו' משמע דלרבי יצחק ל"פ בהכי זה אינו ויפה פי' אליבא דכ"ע ואפי' לדעת ר' יצחק שכן משמע בפרק אין דורשין דבהכי פליגי לר' יוחנן כלומר דמהתם משמע דבהכי פליגי לרבי יוחנן אליבא דכולהו תנאי בין למאן דאמר דעיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה בעיקר הסמיכה כדאמר רבי יצחק ובין למ"ד דפלוגתייהו אי בעינן תכף לסמיכ' שחיטה דאע"ג דפשט השמועה התם מוכח דלמ"ד דפליגי בעיקר הסמיכה ל"פ בשבות מדקאמר ולאפוקי ממ"ד דבסמיכה גופה פליגי קמ"ל ר"י דבשבות פליגי מ"מ מדלא קאמר אלא משמע דאף למ"ד בסמיכה עצמה פליגי פלוגתייהו דב"ש וב"ה גבי י"ט בשבות הוא דפליגי כדקאמר ר' יוחנן וליכא בין ר' יצחק לר' יוחנן אלא שבות שלא

במקום מצוה ודוק.

וכי תאמר אלי דהיאך אפשר לומר דלר' יצחק דפליגי ב"ש וב"ה בעיקר הסמיכה אי ילפינן עולת חובה מעולת נדבה ס"ל דלב"ש אע"ג דלא ילפי מעול' נדבה מ"מ במצוה דרבנן איכא לסמוך בעולת חובה דאיך הפה יכולה לדבר דרבנן שרו לעבוד עבודה בקדשים וכדפריך הש"ס בפרק אין דורשין די"ו ע"ב ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים. ועיין בזבחים דל"ג דאמרינן התם סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא כמ"ש התוס' שם ואם נאמר דה"נ לר' יצחק לא היו סומכין בכל כחם א"כ למה אסרו ב"ש לסמוך בי"ט משום שבות שמשתמש בבעלי חיים דכיון דליכא סמיכה בכל כחו אין כאן משום שבות כדקאמרינן התם ש"מ סמיכה בכל כחו בעינן דאי לא מאי קא עביד לסמוך ופי' רש"י מדאוקי ר"י טעמא משום שבות סמיכה דקדשים בכל כחו בעינן והוה ליה משתמש בבעלי חיים יע"ש הרי דכי לא סמך בכל כחו ליכא משום שבות הא ל"ק שכבר כתב הרב קרבן אהרן בדמ"ג ע"ב דרש"י ז"ל בפרק כס"ה דפ"ה ע"א סובר שלדעת ר' יוסי שאמר נשים סומכות רשות אפילו סמיכה בכל כחו שרי והא דפריך בפרק אין דורשין דאי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים א"ל דהתם דוקא פריך הכי משו' שלא היו הקרבן שלהן אלא משל בעליהן ומש"ה קא מתמא דהיאך אפשר שמשום נחת רוח שרו לעשות עבודה בקדשים שכיון שלא היה הקרבן שלהן הו"ל עבודה בקדשים אבל אם היה שלהן יכולות לסמוך ואין כאן עבודה בקדשים יע"ש.

וכתב עוד הרב הנז' שם בע"ד שאעפ"י שמדברי התוספות בחולין דפ"ה מבואר דס"ל דאף ר' יוסי לא התיר לנשים לסמוך רשות אלא לאקופי ידייהו ולא לסמוך בכל כחם מיהו מדבריהם בפרק בתרא דר"ה דל"ג ובעירובין דצ"ו ע"ב ושם בפרק אין דורשין משמע דס"ל כמ"ש רש"י בחולין דלר' יוסי סומכות רשות אפי' בכל כחם יע"ש וא"כ אפשר ג"כ שזו היא שיטת רש"י והתוס' הכא בפ"ב דביצה דלר' יצחק לב"ש ס"ל דבעולת חובה אע"ג דלא ילפי מעולת נדבה מ"מ מדרבנן סומכים בכל כחם ומה"ט אסרו לסמוך בי"ט משום שבות כמדובר.

ועפ"י דברי הרב ק"א הללו בין תבין מ"ש התוספות בפסחים דפ"ט ד"ה ואלו פסח יע"ש ועיין בס' שע"ה בהל' מע"הק בפרקין הי"ג ועיין בס' אור יקרות בחי' לפסחים יע"ש. תו אמרינן שם בגמרא וממאי דב"ה כו' דלמא מעולת חובה גמירי כו' וכתבו התוס' וא"ת דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב כו' הנה הר"ב בש"מ תירץ לזה ע"ש הריטב"א דכיון דכתיב בעולת חובה כמשפט הרי הוא כאלו נכתבו הלכותיו בו

וכאלו כתיב סמיכה בה בהדייא עכ"ל וכיוצא לזה ראיתי להתוס' ביומא דנ"א ע"א ד"ה דוחה את השבת גבי דבר הלמד בג"ש אינו חוזר ומלמד בהיקש שכתבו וז"ל וי"ל כיון דכתיב ככל חקת הפסח יעשו אותו צריכין אנו ללמוד כמו כן ממנו דבר שלמדנו בו בג"ש שאל"כ אינך מקיים ככל חוקת הפסח כו' יע"ש וקשה מההיא דאיזהו מקומן ד"ן עלה דאיבעיא לן אי דבר הלמד בהקש חוזר ומלמד בבנין אב ואמר ר' ירמיה לא נכתוב רחמנא צפונה באשם ותיתי מבנין אב מחטאת למאי הלכתא כתביה לאו למימרא שדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב יע"ש והרי עיקר ילפותא דצפונה בחטאת מקרא דכאשר תשחט העולה תשחט החטאת הוא וקרי ליה תלמודא היקש ואינו חוזר ומלמד אשם בבנין אב ולפי דבריהם ז"ל זה אינו נקרא הקש כיון דכתיב בחטאת גופיה כאשר תשחט העולה הו"ל כאלו כתי' צפונה בחטאת בהדיא ועיין בספר צאן קדשים שם בפרק איזהו מקומן בתוס' ד"ה לא נכתוב רחמנא וצ"ע.

פרק ט

הלכה יא

שורש איסור אכילת בשר קודם הקטרת אימורין ואין **הכהנים זוכים בחזה ושוק אלא לאחר הקטר האימורין כו'**. וראיתי בס' אור יקרות בקונט' אחרון די"א ע"א שכתב וז"ל והנה מבואר מדברי התוס' דהכא ודיומא דכ"ט ע"א ד"ה אלא דפסיקא להו דכי היכי דכהנים לא אכלי חזה ושוק עד לאחר הקטרת אימורין כדאמרינן בפסחים דנ"ט ע"ב ה"נ בעלים לא אכלי בשר וקשה דהא הך מלתא גבי כהנים דוקא נכתב וראיתי להרמב"ם ז"ל בהל' מע"הק שכתבה גבי כהנים עכ"ל ונראה דאשתמיט מיניה מ"ש רבינו בפ' ח"י מהל' פסולי המוקדשים ד"ז והאמורין מתירין את הבשר לאדם עכ"ל דכל אדם נמי לא שרו באכילת בשר עד לאחר הקטרת אימורין וכ"כ הרמ"ל בפי"א מה' מע"הק ד"ד על מ"ש רבינו כל האוכל כזית מבשר הקדשים אפי' קדשים קלים קודם זריקת דמם לוקה וז"ל המש"ל ומ"מ איסורא איכא אפי' קודם הקטרה וכן גבי קרבנות אע"ג שאוכל קודם זריקה אינו לוקה מ"מ איסורא איכא לאוכלן קוד' הקטרה וכדאמרינן בפרק תמיד נשחט דנ"ט יכול יהיו כהנים רשאים בחזה ושוק קודם הקטרת אימורין ת"ל כו' ונראה דה"ה לחטאות ואשמות וכן הבעלים אינן אוכלים בשר השלמים קודם הקטרה כמ"ש רבינו בפח"י מהלכו' פ"המ ה"ז והאמורין מתירין את הבשר לאדם עכ"ל וכן מבואר בפ' כיצד צולין דע"ז ע"ב ק"ו היא ומה אימורין דכי ליתנהו כו' ואם איתא ק"ו פריכא הוא ונימא דיו מה אימורין דוק' חזה ושוק אף דם כן להכי איצטרי' קר' א"ו דהקטר' אימורין מעכב אפי'

אכילת בשר לבעלים וזה שכתב דה"ה בחטאות ואשמות כו' לא זכיתי להבין למה תלה הדבר במראה עיניו והלא מאותה סוגיא דפרק תמיד נשחט דנ"ט שהביא הרב מבואר כן בהדיא דלאו דוקא בחזה ושוק דה"ה בחטאו' ואשמות וקא"ל רבינא בריה דרב נתן לרב פפא והא כמה דלא מקטרי אימורין כהנים לא מצו אכלי בשר וכמה דכהנים לא אכלי בעלים לא מתכפרי כו' וכמ"ש רש"י ז"ל וצ"ע.

עוד ראיתי בספר אור יקרות הנז' שכתב וז"ל עוד הק' כת"ר ע"ד התוס' דמאי קו' דאי אמרו בחזה ושוק יאמרו בשאר בשר כו' י"ל דהתוס' ס"ל מסברא שאין לחלק דמכיון דכהנים לא מצו אכלי קודם הקטרה והקטר' מעכב לאכילתן ה"נ מעכבת לאכילת הבעלים שאין טעם לחלק דאע"ג דקרא דילפינן מיניה מיירי בחזה ושוק י"ל דמהתם ילפינן גם לאכילת בעלים דמעכבת ההקטרה לאכילתן עכ"ל ולע"ד לפי מ"ש הר"ב ק"א בפרשת צו ד"מ ע"ד בטעם הדבר שאין הכהנים רשאים בחזה ושוק עד לאחר הקטרת אימורין והסיבה בזה מבוארת היא והוא דמאחר דמשלחן גבוה קא זכו דכתיב חלקם נתתי אותה מאישי שירצה שאינן זוכים אותם מהבעלים אלא ממה שניתן למזבח זכו בה א"כ א"א שיזכו בחלק זה עד שיזכה בו המזבח בה ראשונה בהקטרת אימורין עכ"ל. הנה לפי טעם זה נראה בהדיא דאף הבעלים נמי דמשלחן גבוה קזכו כדאמרי' בפ"ב דביצ' אבל נדרי' ונדבו' אסו' לשוח' בי"ט דכהני' כי קזכו משו"ג קזכו ופי' רש"י והתוס' דה"ה הבעלים לא זכו בבשר אלא כעבד הנוטל פרס מרבו שדינם ככהנים א"כ מהי תיתי לומר דהבעלים זוכים בבשר קודם הקטרה טפי מהכהנים כיון דשניהם משו"ג קזכו וכ"כ רש"י ז"ל בהדיא בפ' הא"מ דנ"ב ע"ב ד"ה כי קזכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר משו"ג קזכו הקטרת אימורין וברור.

עוד כתוב בס' הנז' וז"ל אך אי קשייא הא קשיי' דאם איתא דלא מצו אכלי הבעלי' הבשר של שלמי' עד לאחר הקטרת האימורין איך הותר להניח הקטרת האימו' עד הלילה וכמו ששנינו הקטר חלבים ואימורין מצותן עד שיעלה עמוד השחר ופסקה רבינו פ"ד מה' אלו אלא דמשום חביבה מצוה בשעתה מצוה להקטירן ביום והא כי מניחם עד הלילה להקטירן קממעט זמן אכילתן דשלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד וקי"ל דאין ממעטין זמן אכילתן כמ"ש רבינו בפ"י מה' אלו אבל לחזה ושוק של כהנים ל"ק דיש לחלק בין הקרבן כולו לפרט ממנו כמ"ש מרן כ"מ בפ"א מה' פ"המ גבי תודה שנתערבה באיל נזיר עכ"ל והנה זה שכתב דמחזה ושוק של כהנים ל"ק דיש לחלק כו' לא ידענא מאי קאמר דאכתי תיקשי ליה מבשר חטאו' ואשמו' שהיו אוכלין הכהנים דמבואר מאותה סוגייא דפ' תמיד נשחט דכל כמה דלא מקטירי אימורין כהנים לא מצו אכלי

בשר ואנן סתמא תנן הקטר חלבים ואימורי' מצותן עד שיעלה ע"ה ומשמע אף הקטר אמורין של חטאו' ואשמות וכ"כ רבינו בפ"ד מה' אלו ד"ב וכ"כ התוי"ט שם בריש ברכות יע"ש וא"כ תיקשי ליה טפי דאיך יתכן להקטיר אימורי חטאות ואשמות עד חצות דכיון שאינן נאכלין אלא ליום ולילה ורבנן גזרו עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה כמו ששנינו שם בריש ברכות וכל הנאכלין ליום א' מצותן עד שיעלה ע"ה למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה א"כ הרי מביאין אותם לבית הפסול שהרי אינן נאכלין כלל כיון שאסורים לאכול לאחר חצות וקודם חצו' היו אסורי' לאכול מפני שעדיין לא הוקטרו האימורים וע"כ צ"ל דאה"נ דמטעם ממעט באכילתן צריך להקטיר האימורין מיד אחר השחיטה ועוד דאיכא מצוה לאכול ביום הזביחה כמו שדרשו בת"כ מקרא דביום זבחכם יאכל וכמ"ש הרמב"ן בפי' התורה ומ"ש בגמ' דמשו' חביבה מצוה בשעתה מצוה להקטירן ביום ולא בלילה ולא נתנו טעם משום דקממעט באכילתן היינו משום דהש"ס קיהיב טעמא אף להקטר איברים של עולות שאין בהם אכילת אדם דבדידהו ליכא טעמא דממעט באכילתן אם לא משום חביבה מצוה בשעתה והשתא מתני' דריש ברכות דקתני הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה ע"ה עכ"ל דהכי קא' שאם נאנסו ולא יכלו להקטיר האברים ביום כשמקטירן בלילה מצותן שיקטירן עד ע"ה ולא ישהו הקטרן עד היום וזה ברור.

מיהו הא ק"ל מהא דאמרינן בפ' תמיד נשחט דנ"ט ע"ב רמי ליה רב ספרא לרב כתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח הא כל הלילה ילין והשתא לראב"ע דס"ל דפסח אינו נאכל אלא עד חצות כדאיתא בסו' ע"פ דק"ך ע"ב א"כ תיקשי ליה קרא דלא ילין דמכיון דאינו נאכל אלא עד חצות ע"כ צריך להקטיר קודם חצות והתו' שם הק' האי קרא אליבא דבן תימא דחגיגה הבאה עם הפסח הרי הוא כפסח והיכי מתוקם האי קרא בשבת כו' וקשה אמאי לא הקשו לראב"ע דלא שייך לדידיה לתרץ אלא כתירוץ הב' שתירצו לבן תימא וע"ש בתוס' ד"ה ולא עולת במ"ש דכר"ע אוקימנא לסוגייא ושמעינן ליה לר"ע דפסח נאכל כל הלילה ותו קשה מהא דאיתא התם רע"א מאי בוקר בוקר ב' מי איכ' מידי דבשר איפסיל ליה מאורת' כו' והשתא אמאי לא ק"ל טפי דכיון דבשר אינו נאכל אלא לב' ימים איך אפשר לומר בוקר ב' ע"כ בעי למקטרינ' קודם אכילה.

ועוד קשה דאמרינן התם והרי פסח לראב"ע כו' ואי ראב"ע ס"ל דקרא דלא ילין ר"ל שומרהו שלא יבא לידי לא ילין א"כ מנ"ל דאימורין עד צפרא הא ע"כ למקטרינהו ע"פ ולומר דקרא מיירי בשנטמא או נאבד א"נ בעבר ואכל קודם הקטרת אימורין ודאי דוחק. ומ"ש בשם מרן כ"מ בענין ממעט באכילתן דיש לחלק בין הקרבן כולו לפרט ממנו כו' יש

לדקדק ע"ז ממ"ש רבינו בפ"י מה' אלו די"ב דאין מבשלין. המורם מאיל נזיר ומהתודה עם חזה ושוק של כהנים מפני שממעט זמן אכיל' דחזה ושוק של כהנים נאכלין לב' ימים ולילה והתודה ואיל נזיר ליום ולילה והשתא לפי דברי מרן דממעט באכילתן בחלק הקרבן ולא בכולו לא איכפת לן אמאי אין מבשלין איל ודוק והנה ע"ד הרב אור יקרות הללו מצאתי כתוב למו"ה מוהרי"ן ז"ל שכתב וז"ל וראיתי בס' אור יקרות שהקשה דאם איתא איך הותר להניח הקטורת בלילה והא קממעט באכילת שלמי' דנאכלין לב' ימים ולילה וקי"ל דאין ממעטין זמן אכילתן אמנם אי דין זה אינו אלא בכהנים ניחא די"ל בין קרבן כולו למקצתו כמש"ש הכ"מ א"ד.

והנה אמת שכ"כ מרן כ"מ האמנם כבר תמהתי בס' שער המלך בה' פס"המ שדבריו הן היפך סוגייא דבכורות דמבואר שם דאפילו באכילת חזה ושוק אמרינן אין מביאין כו' ועכ"פ צ"ל שאף מרן לא כ"כ אלא דוקא בזרוע בשלה שהוא דבר מועט א' מס' משא"כ חזה ושוק דנפישא טפי ואף שמרן כתב דלא אמרו אין מביאין כו' אלא בכולו ולא במקצתו לאו דוקא ואשגרת לישן הוא עכ"ל עוד ראיתי בס' הנז' עמד מתמיה במ"ש התוספות בסוף דבריהם בפ"ב דביצה הואיל ואינו יכול להקתי' עשאום כמי שנטמאו או נאבדו וכתב וז"ל ותמהני דדבר זה גמר' ערוכה היא בפ' תמיד נשחט עלה דאמר ר' ישמעאל אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה ומשני ר"ח במעלה ומלי' בראשו של מזבח ופרכינן והא כל כמה דלא מיקטרי האמורים לא אכלי הכהנים בשר ומשני כיון דלא אפשר עשאום כמי שנטמאו או נאבדו וא"כ איך לא העלו על דל שפתם סוגיא זו וצ"ע עכ"ל ויותר הי"ל לתמוה על הי"מ למה הוצרכו לידחק דהכא מיירי בשנטמאו או נאבדו דנר' דאשתמיט מינייהו אות' סוגייא כי ע"כ נלע"ד דהתוס' המה ראו דההיא דאתמר התם עשאום כו' אינו אלא לרב פפא דמוקי להההיא דר"י בקרבן בהמה דאיכא הקטרה ומפרש במעלה ומלינה ואהא הוא דפרכינן והא כל כמה דלא מיקטרי אימורים כהנים לא אכלי ובעלים לא מתכפרי והוצרכו לשנויי דהיכא דלא אפשר עשאום כמי שנטמאו או נאבדו כו' אבל לר"ח דמוקי לה בחטאת העוף לא צרכינן להכי ואפשר שחולק על ר"פ בזה וגם ר"א ור"ה בריה דר"ן משמע להו הכי וחלקו על ר"פ בזה ועוד דלא איתמר הכי אפי' לר"פ אלא לדעת ר"י ואיכא למימר דרבנן דר"י פליגי עליה בהכי הילכך לא הביאו ראיה משם כלל אלא התוס' מצד הסברא הוצרכו לומר דהא דפ"ב דביצה מיירי בשנטמאו או נאבדו ועוד יש ליישב והוא הנכון דהתם שאני דלא חזו להקטרה כלל בזמן הקטרתו ולהכי קאמר כיון דלא אפשר להקטירן בזמן הקטרתו כנטמאו דמי משא"כ הכא שהרי חזו להקטרה בליל מוצאי י"ט והיינו בזמן הקטרתו ודוק בלשונם

שכתבו כיון דלא חזו מבע"י כו' ודוק.

ובמ"ש עוד התוס' שם בפ"ב דביצה ול"נ דא"כ לימא א"ב כגון דהכל קיים לרבא לא זריק כו' ק' שהרי אמרי' בפ' התכלת דמ"ח ע"א עמד וחטא בשבת כדי שתזכה בשבת אמרינן כו' וכתבו שם התוס' דאפילו עובר בלאו ואפשר לומר דלא אמרי' עמד וחטא בשתיים בזריקה והקטרה כו' כדי שתזכה בא' ודוק תו ק"ל לדעת י"מ מהא דאמרינן בהמה חציה של גוי כו' מה בין זו לנו"נ כו' והשתא נימא דטעמא דנו"ן משום הקטרת אימורים דלית בהו חלק הדיוט כלל ואם נאמר דלא יקטיר להו עד חשיכה נמצא דאין בה צורך הדיוט כלל ולתירוץ שני ניחא דהש"ס ה"פ ויאכל הבשר ולא יקטיר עד הערב ודוק ובמאי דאמרינן שם בגמ' בפ"ב די"ט ד"ך עלה דאמרינן שם עבר ושחט מאי דלרבא לא זריק כל היכא דנטמא הבשר לא יזרוק עיין להרב חד"ה שהקשה מברייתא דקתני ואם היתה שבת לא יזרוק ליפלוג וליתני בי"ט עצמו ולימא דאם נטמא הבשר לא יזרוק וכתב דה"ה דהו"מ למיתני הכי וחדא מינייהו נקט ולי נראה ליישב דברייתא דנקט אם היתה שבת רבותא אתא לאשמועינן כלפי מה שהק' התוס' בפ' התכלת ד"ה חטא בשבת וז"ל תימא יזרוק כדי לאוכלן חיי דכ"הג תנן בפ' שתי הלחם וי"ל דאין זה זכות לחטא בכך כו' יע"ש וא"כ אי הוה תני נטמאו או נאבדו הו"א דוקא נטמאו משום דאין אומרים לאדם חטא בי"ט כדי שתזכה בחול אבל בשבת והבשר קיים הוה אמרי' דיזרוק כדי שיזרוק כדי לאכול הבשר חי קמ"ל דלא חשיב זה זכות ודוק.

ומצאתי כתוב בגליון בפ' התכלת משם תוספו' חיצוניות וז"ל הדם יזרק והבשר יאכל וא"ת הניחא למ"ד נו"ן קרבין בי"ט דמקטיר האמורין ונאכל הבשר אלא למ"ד נו"ן אין קרבין בי"ט איך הבשר יאכל הא כל כמה דלא מקטרי אימורים כהנים לא מצו אכלי וי"ל דמיירי בנטמאו אימורים או שאבדו והא דקתני בשבת לא יזרוק ואם זרק הורצה להקטיר אימורים לערב מיירי בדאיתנהו ולאו לצדדים קתני אלא ה"ק בי"ט זורק בשנטמאו ובשבת לא יזרוק אף בשנטמאו ואם זרק הורצה בשלא נטמאו בין בחול בין בשבת תוס' חצונייות עכ"ל וק"ל דאכתי תיקשי ליה לאבע"א דמשני התם בביצה שאני שבות שבת משבות די"ט א"כ ע"כ סיפא דקתני ואם זרק הורצה דיעבד אין לכתחילה לא מיירי בשלא נטמאו ובשבת דאלו בי"ט אפי' לכתחי' זורק ע"מ להקטיר אימורין לערב וכיון שכן קשה אמ"ש וי"ל כו'.

פרק יד

הלכה יג

שורש איסור בל תאחר אחד **נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם חייב בהם מערכין ומתנו' עניים מ"ע מן התורה שיביא הכל ברגל שפגע בו תחילה**. הנה בפ"ב דביצה די"ט ע"א עלה דמתני' דמביאין שלמים וסומכין עליהן אמרו הני תנאי כהני תנאי דתנייא אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה ולא בעצרת מפני שהוא יו"ט אבל מביא אדם תודתו בחג הסוכות רש"א הרי הוא אומר בחג המצות כו' כל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות ראב"ש אומר מביא אדם תודתו בחג הסוכות כו' ומסיק אביי דבהכי פליגי ת"ק ור"ש דת"ק סבר ג' רגלים אמר רחמנא אפי' שלא כסדרן ור"ש סבר כסדרן אין שלא כסדרן לא ופי' רש"י דכולה הך מתני' דלענין בל תאחר איירי דת"ק סבר כל המאחר נדרו ג"ר אפילו שלא כסדרן עובר בבל תאחר כו' והיינו דקאתא ת"ק לאשמועינן עצה טובה דכל מי שיש לו תודה יביאנה בחג הסוכות ואפילו הוא רגל הראשון שהרי בפסח ובעצרת אינו יכול להקריב' ויבא לידי בל תאחר ור"ש סבר דהנודר לפני סוכות יש לו שהות עד לשנה הבאה וה"ק כל שבא בחג המצו' כגון שנדר קודם הפסח והיה עליו להביאה בחג המצות בא בחג השבועו' שלאחריו או בחג הסוכות ואין לו עוד שהות וכל שלא בא בחג המצות כגון שנדר לאחר הפסח אינו בא בחג השבועות כו' כלומר אינו צריך להביאה לא בחג השבועות שלאחריו ולא בחג הסוכות שיש לו שהות עד חג הסוכות של שנה הבאה שעברו ג"ר כסדרן עכ"ל לכאור' משמע דלר"ש אם נדר קוד' הפסח להבי' קרבן תוד' אפי' שעברו עליו ג"ר אינו עובר עליו בבל תאחר שהרי קרבן תודה אינו בא בחג המצות ואין אני קורא בו כל שבא בחג המצות בא בחג הסוכות.

אכן מדברי רש"י משמע דאם נדר קודם הפסח לר"ש עובר בב"ת אפי' בקרבן תודה ולא פליג ר"ש את"ק גבי תודה לומר שאינו עובר בבל תאחר לעולם אלא אתא למימר דבעינן ג"ר כסדרן וכן הדין נותן דכיון דלת"ק אע"ג דבעינן ג"ר לעבור בבל תאחר וקרבן תודה אינו יכול להביא בחג המצות ובחג השבועות ואפ"ה בשעבר עליו ג"ר ס"ל דעבר בבל תאחר ה"נ לר"ש אע"ג דבעי ג"ר כסדרן ודאי דאם עבר ג"ר כסדרן בקרבן תודה נמי עובר בבל תאחר והיינו טעמא ודאי דלא קפיד רחמנא אג"ר אלא מפני שהוא עולה באלו הרגלים ליראות לפני ה' ולא אטרחיה רחמנא לבא בזמן אחר כיון שיש לו זמן הרגלים שעולה בלא"ה וכיון שכן אפי' דקרבן תודה אינו יכול להקריב בפסח מפני חמץ שבה ועצרת מפני איסור יו"ט ודאי דתלוי בג' הרגלים כיון שיכול לעלות ב' וג' ימי' קודם פסח ועצרת ולהקריב קרבן תודה וכל שעבר הג' רגלים עובר בבל תאחר וזה מבואר ואי קשיא

לך דהיכי קאמר ר"ש וכל שלא בא בחג המצות לא בא בחג השבועות ובחג הסוכות וכתב רש"י כלומר אין להביאה לא בחג השבועות ולא בחג הסוכות כו' והא אע"ג דבל תאחר ליכא לר"ש עד שיעברו עליו ג"ר כסדרן אבל עשה מיהא איכא להביאו ברגל ראשון שפגע בו כדאמרינן בפ"ק דר"ה מקרא דובאת שמה והבאתם שמה וי"ל דאין צריך להביאה משום לאו דבל תאחר קאמר אבל עשה ודאי איכא וברור והנה בהך ברייתי' דמייתי הש"ס לא מצינו אלא שלשה סברות בענין זה דבל תאחר סברת ת"ק וסברת ר"ש וסברת ר"א בנו אבל בפ"ק דר"ה ד"ה ע"ב בברייתא דמייתי התם הש"ס איכא עוד ב' סברות סברת ר"מ דס"ל דאפילו ברגל אחד עובר בבל תאחר וסברת ראב"י דס"ל דבשני רגלים הוא דעובר ועוד יש סברא אחרת ואיתא התם ד"ו ע"ב דס"ל כר"ש דבעי ג"ר כסדרן מיהו לר"ש הדבר תלוי ברגלים כסדרן דוקא ולההוא תנא אם עבר עליו שנה שלימה נמי אפילו שלא עברו עליו נמי ג"ר כסדרן עובר וזה שלא כת"ק דר"ש ולא כר"ש כדאיתא התם יע"ש.

ולענין הלכה נראה דקי"ל כר"ש דבעי' ג"ר כסדרן דהא אוקימנא התם לסתם מתני' דקתני בא' בניסן ר"ה לרגלים כר"ש כדאיתא התם וקי"ל הלכה כסתם וכ"ן מדברי הרי"ף והרא"ש שהביאו בההיא סוגיא דמוקים למתני' כר"ש וכ"ן מבואר מדברי הרשב"א בחידו' לנדרים ד"ג עלה דאמר רבא התם כגון שאמר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר כו' דמההי' שעתא הוי נזיר מידי דהוי האומר לאשתו כו' כתב וז"ל אלא דק"ל למה לי דאמר טעמא משום דכל שעתא ושעתא דילמא מייתי דאטו בל תאחר דאמר רחמנא משום חשש דילמא מיית הוא הא אינו אלא מצות מלך תדע לך שהרי אינו עובר עליו אלא אחר ג"ר כסדרן ופעמים שהם ג' ופעמים שהם ד' ופעמים ה' כו' יע"ש גם רבינו ז"ל בספר המצות מצות ל"ת סימן רנ"ה כתב וז"ל ובאה הקבלה שאינו עובר על לאו זה עד שיעברו ג"ר כסדרן יע"ש וכאן כתב עוד רבינו עברו עליו ג"ר ולא הביא קרבנותיו שנדר או התנדב ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא תאחר לשלמו אינו עובר בל"ת עד שיעברו עליו רגלי השנה כולה ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה עכ"ל וכתב מרן כ"מ וז"ל עד שיעברו עליו רגלי השנה כו' פ"ק דראש השנה ואע"ג דסתם מתני' התם כר"ש לא חש לה רבינו משום דת"ק דברייתא פליג ור"מ וראב"י וכיון דרבים טובא פליגי עליה לא חיישינן לסתם ועוד דמשמע דרבא סבר הכי וסתם ספרי כת"ק דברייתא וכתב הר"י קורקוס ז"ל עוד י"ל דאפשר דהאי סתמא דמתני' לא עדיף כולי האי דלאו האי דינא אתא לאשמועינן אלא אתא למימר דניסן ר"ה לשנים ולר"ש ר"ה לרגלים ולא למסתם כר"ש נחית עכ"ל מבואר יוצא מדברי מרן ומהר"י קורקוס ז"ל דס"ל בפשיטות בהבנת דברי

רבינו ז"ל שפסק כת"ק דר"ש דלא בעינן ג"ר כסדרן וה"נ משמע להו בהבנת לשון הספרי שהוא כלשון רבינו שאמרו אינו עובר בבל תאחר עד שיעברו ג' רגלי השנה כולה יע"ש דהכונה ג"ר ואפי' שלא כסדרן.

והנה מלבד שקשה עליהם דלפי שיטתם רבי' פליג אמ"ש בס' המצות דבעי' ג' רגלים כסדרן אף זו פליג אמ"ש בס' המצות גופיה במצות עשה סימן פ"ג כי שם הביא לשון הספרי שאמרו שאינו עובר בב"ת עד שיעברו ג' רגלים כל השנה כולה ואף שבפי' המשנה פסק רבינו בהדייא דלא כר"ש כיון שבס' המצות פסק כר"ש ראוי יותר להסכים דבריו שבחבורו עם מ"ש בספר המצות יותר מפי' המשנה ולפי דבריהם ג"כ קשה דקי"ל ס' ספרי ר"ש והך דהכא אתי דלא כר"ש ועוד שלשון רבינו כפול ומכופל ועוד מה הלשון אומר' עד שיעברו עליו רגלי' השנ' כולה דמילת השנ' כולה היא משוללת ההבנ' דכיון שאמר עד שיעברו עליו ג' רגלי' הדבר ידוע שהוא רגלי השנה כולה ועוד יש לתמוה במ"ש מרן בשם מהר"י קורקוס ז"ל דאפשר דהאי סתמא דמתני' לא עדיף כולי האי דלאו האי דינא אתא לאשמועי' אלא למסתם כר"ש אתא עכ"ל דהא שם בפ"ק דר"ה ד"ז ע"ב אמרינן דברגלי' סבר לה רבי כר"ש ובמעשר בהמה סבר לה כר"מ יע"ש וא"כ מבואר יוצא דר' כר"ש ס"ל ולמסתם כר"ש נחית ולא יש חולק בזה דכולהו אמוראי דהתם הכי ס"ל היפך דברי הרב שכתב דלאו למסתם כר"ש נחית ועיין בס' בני דוד שם בפי"ד מה' אלו שדבריו בזה דחוקים כיע"ש כי ע"כ המחוור בדעת רבינו ז"ל הוא מ"ש הרב שער אפרים בסי' ל"ב דלהכי חזר הרב וכתב ואינו עובר בבל תאחר עד שיעברו עליו רגלי השנה כולה לומר דבעינן רגלים כסדרן וזה הורה לנו באומרו רגלי השנה כולה כלומר ולא רגלי מקצת שנה אחרת שרגלי השנה מתחילין מחג המצות וחג השבועות וחג הסוכות כסדר הכתובים בתורה ואם אנו אומרים שעובר בבל תאחר אפי' שעברו הרגלים שלא כסדרן אין רגלי השנה כולה שאם נדר קודם עצרת כשעב' עצר' וחג הסוכו' הרי נשלמו רגלי השנה הזאת דחג המצו' הבא אחריהן הוא משנה האחר' אבל אם אנו אומרים שצריך שיעברו הרגלים כסדרן הרי יש כאן ג"ר של שנה אחת כולה ובכן ממילא נתיישבו כל ההערו' והדיוקי' שבדברי רבי' וכמדובר ועיין בס' לשון ערומים בלשונות רבינו די"ג ע"ב.

ומיהו הא קשיא לי בדברי רבינו דכיון שהוא ז"ל תפס עיקר סברת ר"ש דבעי ג' רגלים שיהיו כסדרן א"כ תיקשי ליה מאי דריש בקרא דאלה תעשו לה' במועדיכם דלדידיה ליכא לשנויי כדמשני בגמ' דאצטריך קרא לכדר' יונה דאמר הוקשו כל המועדים זל"ז שכולם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו דההיא דרשא דרבי יונה כוותיה דר"מ אזלא דסבר ברפ"ק דשבועות שכל השעירים של המועדות כפרתן שוה וכדאיתא התם בהדיא

בדי"א אבל רבינו בפי"א מה' שגגות פסק כר' יאודה דלא כל השעירים של המועדות כפרתן שוה וא"כ לדידיה תיקשי מה יענה לקרא דאלה תעשו לה' במועדיכם דמיניה דריש ראב"י דאפי' בשתי רגלי' עובר בבל תאחר והא ודאי בורכא היא דהיא גופא תיקשי לר"ש גופיה דאיהו פליג התם אר"מ וס"ל דלא כל השעירים כפרתן שוה ואיהו ס"ל הכא דבעינן ג' רגלים כסדרן לענין בל תאחר ולדידיה קאמרי' בגמ' דאצטריך קרא דאלה תעשו לה' במועדיכם לכדרבי יונה ועכ"ל כמ"ש התוס' בפ"ק דשבועות ד"ט ע"ב ד"ה כדאמר כו' בשם ר"ת דאף לר"ש ולר"י אצטריך הקישא דר' יונה דאי לא מנלן לומר דשעיר דעצרת מכפר על טומאת מקדש וקדשיו שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף דליכא למימר כדר' חמא בר חנינא דדריש שעיר ושעיר דהא בעצרת לא כתיב שעיר ושעיר אלא ודאי דאהיקש' דר' יונה סמיך אלא שיש לתמוה על מה שתירצו התוס' עוד שם דהיקשא דר"י לא אצטריך כי אם לר"מ דוקא ולא לר"י ור"ש יע"ש דא"כ מה יענו להך דפ"ק דר"ה דמבואר דאף לר"ש אצטריך היקשא דר' יונה כי זה מבואר כתירוץ ר"ת ואיך נעלם סוגייא זו מרבותינו בעלי התוס' כי כל רז לא נעלם מהם וצ"ע.

וראיתי להרב משל"ל עמ"ש רבינו דחייבי ערכין ודמים וחרמות ומעשרות ומ"ע מצות עשה מן התורה שיביאם ברגל שפגע בו תחילה כתב וז"ל לא מצאתי מקום דין שיהיה באלו עשה וכו' ופשטיה דקרא לא מיירי אלא במידי דהקרבה ומאי דכתיב ותרומ' ידיכם היינו בכורים וכמ"ש רש"י עכ"ל ונלע"ד דכל אלו נפקי מדכתיב מעשרותיכם ודרשו בספרי בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה ומשמע ליה לרבינו דמעשר דגן כולל מעשר ראשון ושני ועני ולא כמ"ש רש"י בפי' המקרא מעשר בהמה ומעשר שני דוקא שצריך לאכול לפנים מן החומה יע"ש ושאר חייבי דמים וערכין וחרמין בכלל נדריכם ונדבותיכם דקרא הוא וכיון דגלי לן קרא בעניין לאו בל תאחר דכל אלו אע"פ שאינן בני הקרבה תלויין ועומדין עד זמן עלייתם לרגל אף העשה הזה התלוי ברגל ראשון שייך למדרש בהו דמחייבי ברגל ראשון וה"נ משמע בפ"ק דר"ה ד"ד ע"ב דקאמ' ר"מ דברגל א' עובר בבל תאחר בכל אלו דיליף לה מעניין העשה דכיון דאמר רחמנא אייתי ברגל ראשון ולא אייתי ממילא קם ליה בבל תאחר יע"ש הרי דעל כולהו דקאי בבל תאחר סבר ר"מ דקאי אעשה. וה"נ משמע התם ד"ו ע"א עלה דת"ר מוצא שפתיך זו מ"ע יע"ש. ואדרבא על רש"י בפי' המקרא יש לדקדק למה נדחק לפרש במילי דהקרבה דוקא דאי משום דהכתוב תלה הדבר בעלייתם לרגל כמ"ש הרא"ם בד"ה ותרומת ידיכם יע"ש הרי בעניין בל תאחר דקאי אקרא דג"פ בשנה יראה כל דמינה ילפינן דלא עבר בבל תאחר עד שיעברו ג' רגלים ואפ"ה דרשינן לקרא אף במידי דלאו

בר הקרבה כדאיתא בפ"ק דר"ה. ואפשר דרש"י בשיטת הר"ן ז"ל קאי שכתב שם בפי' ההלכות דכל מידי דלא תלי במקדש בל תאחר דידהו אינו תלוי ברגל אלא מיד דומיא דצדקה דאמר רבא דמחייב לאלתר יע"ש.

ובספר קול ן' לוי דכ"ב ע"ב הקשה בדברי רבינו במה שכלל מתנות עניים בשאר מילי דתלי דוקא ברגלים דמ"ש מצדקה שפס' בפ"ח מהלכות מ"ע דחייב בבל תאחר לאלתר מפני שבידו ליתנה מיד ה"נ שייך הך טעמא גבי מ"ע ומה שייכות יש למ"ע במקדש עד שיהיה דינם כמילי דהקדש ולא כצדקה איברא שהתוספות והר"ן תלו לצדקה ברגלים דאז מחייב להשתדל לבקש עניים אבל רבינו לא הזכיר מזה בצדקה כלום ולא השוה מדותיו כמו שהשוו אותה התוספות והר"ן וצריך טעם למה וצ"ע עכ"ל וטעמו של רבינו מבואר בזה בס' החינוך פרשת כי תצא סימן תקמ"ו שכתב וז"ל ויש מהם שאמרו שאף בבל תאחר מחייבינן בצדקה כשאינו פורע אותה לאלתר שחילוק יש בין מה שאדם מחייב עצמו בו כגון צדקה למה שאין אדם מחייב עצמו בו כלקט שכחה ופאה דמה שחייב הוא עצמו ובידו לקיים דאית ביה הני תרתי כגון צדקה מחייב עליה בבל תאחר מיד אבל בלקט שכחה ופאה לא חייב עצמו בהן וקרבנות שחייב עצמו בהן אין בידו להקריבן מיד ולפיכך אינו עובר עליהן עד שיעברו ג' רגלי' עכ"ל ועיין במ"ש עוד בפ' בחוקותי סימן ש"ן ד"ה ונוהגת. וכך מצאתי כתוב בביאור הלכות מעה"ק למהר"י קורקוס וז"ל ומיהו עדיין י"ל שכלל רבינו כאן מ"ע בכלל השאר לרגל אחד ולמה לא יהיה לאלתר כיון דקיימי עניים ואפשר שיש חילוק בין צדקה לשאר מ"ע דרבא צדקה לחוד קאמר ושאני צדקה שעל ידי נדרו נתחייב בה ולכך צריך לתת מיד אבל מ"ע ולקט שכחה ופאה הרי הם ככל שאר חיובים וברגל א' יש עשה ובג' רגלים לא תעשה וכן בפסוק והבאתם שמה כתיב וכל מעשרותיכם וכל מעשר בכלל א"כ רבא בצדקה בלחוד קא מיירי דהיינו מעו' שאדם נודר לצדקה ואפשר עוד דרבא כשאין עניים מיירי וחייב להפריש מיד כאשר כתב בה' מ"ע וכאן ביאר שחייב לעלותן בידו ברגל ראשון ובודאי שם ימצאו עניים ובשלש רגלים עובר בבל תאחר וכתב זה כאן דשייך לדין קרבנו' ולפ"ז מ"ע וצדקה הכל דין אחד אלא שמ"ע אם אין עניים לוקח אותם לעצמו דלא אמרה תורה הנח לעכברים ולעורבים ואפשר דבמלקט לצורך עניי' מיירי אלא שאני רואה שגם כאן גבי בל תאחר לא הזכיר מ"ע ואפשר היה לומר דלאו כי רוכלא דליתני וליזיל אלא שגם מה שפי' לא היה צריך לפרש כי די היה שיכתוב עבר ג' רגלים ולא הביא כו' הר"ז עובר מדפרט הני משמע דלאפוקי מ"ע כתב כן ואפשר דכיון דביעור המעשרות מקץ ג' שנים אין בל תאחר דידהו בג"ר וכן הרגישו התוס' ותירצו שם אלא שאין נראה כן בגמ' אלא

כל אלו בכלל בל תאחר הן וכן דרשו מעמך להביא לקט שכחה ופאה ואם לשון רבינו מדוייק צ"ע עכ"ל.

ודע דבפ"ק דר"ה עלה דתנו רבנן מוצא שפתיך זה מ"ע כו' תשמור זו מצות לא תעשה פרי' הש"ס האי ממוצא שפתיך נפקא הא מובאתה שמה והבאתם שמה נפקא וה"נ פריך עמ"ש תשמור זו מצות לא תעשה הא מלא תאחר לשלמו נפקא ומשני חד לאפריש ולא אקריב וחד לאמר ולא אפריש ורבינו לא הזכיר כאן כי אם עשה דובאתה שמה ולא תעשה דב"ת אבל עשה דמוצא שפתי' ולא תעשה דתשמור לא ביאר כלל וכל כי האי הי"ל לרבינו לבאר כיון דאצטריך קרא אחרינא לאמר ולא אפרי' דמחייב בעשה ולא תעשה ובפ"א מה' נדרים הל' ד' כתב וז"ל מצות עשה של תורה שיקיים אדם נדרו כו' שנאמר מוצא שפתיך כו' ולא ביאר שעשה זה תלוי בהפרשה לבד גם לא ביאר שעובר בלאו דתשמור ובמנין המצות ג"כ לא מנה לאו זה דתשמור חוץ מלאו דבל תאחר ואפשר דמשו' הכי לא מנה רבינו לאו זה דתשמור משום דקשיא ליה קושיית התוס' בפ"ק דר"ה ד"ו ד"ה תשמור מההיא דאמרינן בעירובין דצ"ו דהשמר דעשה עשה הוא וה"נ אמרו ביומא דפ"א והאי נמי השמר דעשה הוא שישלם מה שנדר ומתוך קושיא זו אפשר דמשמע ליה דתנא דהך ברייתא דתני אשמור זו מצות לא תעש' סבר דהשמר דעשה נמי לאו הוא ואשכחן דפליגי תנאי בהך מילתא ואיתיה במכילתא פרשת משפטים על פסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו אמרו וז"ל למה נאמר לפי שהוא אומר ושמת את השלחן כו' אם שינה עובר בל"ת לכך נאמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו רמ"א לעשות דברי תורה עליך חובה ר"א אומר לעשו' מ"ע מצות ל"ת ע"כ וכתב הרא"ם דבין לת"ק ובין לר"א קרא דובכל אשר אמרתי בלא תעשה קא מיירי אלא דבהא קמפלגי ת"ק סבר לא בא הכתוב רק ליתן לא תעשה על הדברים הנראין כמו תיקון ועצה טובה דומיא דושמת את השלחן וכיוצא ולדעת ר"א בא הכתוב ליתן ל"ת ע"כ מ"ע שבתורה יע"ש.

וממוצא דברי הרב אתה למד דר"מ דפליג את"ק ור"א ואמר שבא הכתוב לעשות דברי תורה עליך חובה ס"ל דלא בא הכתוב ליתן ל"ת רק לעשות דברי תורה עליך חובה כלומר שיתחייב בלימוד כל התורה על דרך השמר לך ושמר נפשך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ומשום דר"מ ס"ל דהשמר דעשה עשה הוא דהוא אזיל בשיטת ת"ק ור"א יע"ש והשתא לדעת רבי' הך ברייתא דפ"ק דר"ה דדריש תשמור ללא תעשה אזלא כוותיה דת"ק ור"א דמכילתא דס"ל דהשמר דעשה לאו הוא ולדידהו מצריך הש"ס תרי קראי חד לאמר ולא אפריש וחד לאפריש ולא אקריב אבל לר"מ דמכילתא דהשמר דעשה עשה לא אייתר קרא דתשמור לעבור בלאו דאפריש ולא אקריב וכיון דסתמא דתלמודא בפ"ב

דעירובין דצ"ו ובפ' בתרא דיומא דפ"א קאמר בפשיטות דהשמר דעשה עשה הוא וקאי כוותיה דר"מ הכי נקטינן ולכך לא מנה רבינו לאו זה דתשמור לענין אפריש ולא אקריב וס"ל דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה וכיון שהפרישה תו לא מחייב בלאו אם לא הקריבה ומ"ש רבינו אחד נדרי ונדבו' עובר בבל תאחר נדבה כעין נדר קאמר כגון הרי עלי עולה ע"מ שלא אתחייב באחריותה וכדאיתא בפ"ק דר"ה ד"ו אבל אם אמר הרי זו נדבה לא מחייב בב"ת עד שיקריבנה.

וע"פ האמור הנה נכון מ"ש רש"י ז"ל בפ"ק דנדרים ד"ט ע"ב ד"ה נדבה נמי דבנדבה לא עבר בבל תאחר דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה עכ"ל ולכאורה דבריו תמוהים דזה היפך סוגייא זו דפ"ק דמבואר בהדייא דאף בנדבה קעבר בבל תאחר וכבר עמדו עליו בזה בס' פנים מאירות סימן ט' ובס' שבות יעקב ח"ב ובספר דברי אמת בתשובת דכ"ח סע"ב ודמ"ב ע"ד ועיין בני דוד דס"ג ע"א. מיהו ע"פ האמור דהך ברייתא הלזו דדריש תשמור ללא תעשה אזלא כוותיה דת"ק ור"א דמכילתא אבל ר"מ פליג צדקו היטב דברי רש"י ז"ל דאותה סוגייא דנדרים כוותיה דר"מ אזלא כדאיתא התם ולדידיה ס"ל דהשמר דעשה עשה הוא ולא אייתר קרא ללאו לנדבה כמבואר וכמדובר. ועיין במ"ש עוד רש"י שם בפ"ק דנדרי' ד"י ע"א ד"ה מאי שנא יע"ש ודוק. ואי תיקשי לך ואיך אפשר לומר דתנאי דמכילתא פליגי בהכי אי השמר דעשה הוא או לאו ושרבינו פסק כמ"ד דהשמר דעשה עשה הוא והלא בפ' הקומץ דל"ו גבי קרא דושמרת את החוק' הזאת למועדה מימים ימימה אפליגו ר"א ור"י דר"א אמר המניח תפילין בלילה עובר בעשה ור"י אמר עובר בלאו ואמרי' התם דר"א סבר השמר דעשה עשה הוא ור"י סבר דשמר דעשה נמי לאו הוא ולא קאמר הש"ס דתנאי פליגי בהך פלוגתא ורבינו ז"ל בפ"ד מהלכות תפילין די"א פסק כר"י דהמניחן בלילה עובר בלאו הרי דפסק דהשמר דעשה לאו הוא היפך מאי דאמרן לעיל והא ודאי לא קשיא כלל דפלוגתא דר"א ור"י גבי תפילין אינו ענין לפלוגת' דתנאי דמכילתא דר"א ור"י לא פליגי אלא גבי מניח תפילין בלילה דכי קעביד איסור הנחה בלילה אינו אלא על ידי מעשה בידים וכל כה"ג לר"י ס"ל דחשיב השמר דלאו כיון דקעביד בקום עשה והא דקרי ליה הש"ס השמר דעשה הוא מפני שהכתוב כלל יחד צווי הנחת תפילין ביום ואזהרת הנחתן בלילה בחד קרא דושמרת את החוקה הזאת מימים ימימה ודרשינן ימים ולא לילות וכלל הכתוב צווי הנחתן ביום ואזהרתן מלהניחן בלילה למילת ושמרת ומש"ה ר"א סובר דהמניחן בלילה עובר בעשה דהך השמר דעשה עשה הוא ולא לאו ואע"פ שעובר עליהן בקום עשה כיון דכלל אזהרה זו בכלל קיום הנחתן ביום אין כאן אלא עשה דלא פלגינן מילת ושמרת חציו עשה וחציו לא תעשה ור"י ס"ל

כיון דקעביד האיסור זה בקום עשה ל"ת הוא אפי' שכללן הכתוב לעשה ול"ת בחד קרא והו"ל כאילו כתיב השמר ב' פעמים חד לעשה דהנחתן ביום וחד ללא תעשה דהנחתן בלילה אבל פלוגתא דתנאי דמכילת' אינו עניין לזה ובההיא אפשר דבין ר"א ובין ר"י כ"ע סברי דהשמר דעש' עשה הוא כר"מ דפליג התם את"ק ור"א ולזה החילוק כיוונו התוספות בעירובין דצ"ו ד"ה השמר שכתבו וז"ל השמר דעשה עשה ואפי' ר"י דאמר בפרק הקומץ השמר דעשה נמי לאו הוא ולהכי המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בלאו מודה הוא שאם לא הניח ביום שאינו לוקה דלעניין הנחת היום השמר דעשה עשה הוא כמו לעניין עשיית פסח דאמרינן הכא דהוי עשה משום דהוי קום עשה ודוקא לענין הנחת תפילין בלילה קאמר ר"י דלאו הוא דהוי כמו השמר בנגע הצרעת דחשיב ליה לאו בפ' ר' אליעזר דמילה דקל"ב אע"ג דכתיב לשמור ולעשות משום דפירושו לאו הוא השמר שלא תיקוץ עכ"ל וכונתם מבוארת ע"פ האמור ועיין בספר לשון ערומים בלשונות הרא"ם די"ד ע"ד מ"ש שם בכונת דברי התוספות בשם הרב מר חמיו ז"ל יע"ש שדבריו תמוהים.

ולעיקר קושייתו שהקשה בספר הנז' בדברי התוס' בשבת דקל"ב יש ליישב ע"פ מ"ש בפ"ק דראש השנה ד"ו ע"א ד"ה תשמור כיע"ש והשתא ע"פ האמור ממילא נוחים ג"כ דברי רבינו שפסק בפ"ד מה' תפילין די"א כר' יוחנן דפ' הקומץ דהמניח תפילין בלילה עובר בלאו אע"פ שכתבנו שדעתו לפסוק בעלמא כמ"ד השמר דעשה עשה דשמא היא ההיא דהמניח תפילין בלילה דקעבר בקום עשה כמ"ש התוספו' ז"ל וע"פ האמור ממילא ג"כ נוחים דברי הרמב"ן בביאור התורה שהשיג על רש"י בפרשת משפטים על מ"ש בפירוש המקרא דובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שבא הכתוב לתת לא תעשה על כל מצות עשה והשיג עליו דאנן קי"ל דהשמר דעשה עשה וא"כ לא הוסיף בכאן אלא עשה עכ"ל. והרא"ם שם בהליצו בעד רש"י כתב על דבריו של הרמב"ן וז"ל ועוד דהרי הוא עצמו כתב בפ' יתרו גבי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו משום דשמור מצות לא תעשה וזכור מ"ע וסתרן אהדדי ואיך לא חשש דהשמר דעשה עשה דהתם השמר דעשה הוא כדכתיב לקדשו וכו' ומה שפי' הוא במילת לקדשו שלא נחללנו כי היכי דלא תקשי ליה מהשמר דעשה עשה לא הרויח כלום משום דכיון דמילת לקדשו בצורת עשה אינו אלא עשה שהרי גבי שבת דכתיב ביה וביום הז' תשבות פירשוהו רז"ל למ"ע אעפ"י שפירושו שלא לעשו' בו מלאכה מפני שהוא בצורת עשה עכ"ל ונר' דאשתמי' מיניה דברי התוס' הללו דעירובין דצ"ו שכתבו דאפי' לרבי יוחנן דאמר השמר דעשה לאו היינו דוקא בההיא דהמניח תפילין בלילה דכי קעבר ומניחן בלילה קעבר בקום עשה אבל

במידי דעבר בשב ואל תעשה אף ר' יוחנן אזי' ומודה דהשמר דעשה עשה הוא והשתא היא היא שיטת הרמב"ן ומש"ה גבי שמור את יום השבת ס"ל שאעפ"י שבא הכתוב בצורת עשה כיון שהכתוב מזהיר אותנו שלא נחללנו את השבת והעובר והמחלל אותו קעבר בקום עשה חשיב לאו דומיא דהשמר בנגע הצרעת דאע"ג דכתיב ביה לשמור ולעשות ובא בצורת עשה לכ"ע השמר דכתיב ביה לא תעשה הוא מפני שבא הכתו' להזהיר שלא יקוץ בהרתו ואם עבר קעביד מעשה בידים.

והראיה שהביא הרא"ם מקרא דביום הז' תשבות שפירשוהו רז"ל למ"ע אעפ"י שפירושו שלא לעשות בו מלאכה מפני שהוא בצורת עשה אפ' לומר דדוקא גבי כלל זה דהשמר דלאו לאו השמר דעשה עשה הוא דאמרינן דכל היכא דהכתוב בא להזהיר שלא יעשה מעשה בידים חשיב השמר דכתיב ביה לאו וכל היכא דבא הכתוב להזהיר שיעשה מצוה ולא יתבטל חשיב השמר דכתיב ביה עשה ולא אזלינן בתר צורת הכתוב אם הוא בצורת עשה או בצורת לאו אלא בתר ענין אזהרה. וכך היתה הקבלה במילת השמר לפי דברי התוספות אבל בשאר כתובים אזלינן בתר צורת הכתוב אם בא בצורת עשה או בצורת לאו. ובספר דרך הקדש למוהר"ח אלפאנדארי ז"ל די"א ע"ב כתב וז"ל וראיתי להרמב"ן בפירוש התורה פ' משפטים ע"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהקשה לרש"י מהך דאמרינן השמר דעשה עשה ולא חייש למסקנת ר' יוחנן דאמר השמר דעשה נמי לאו הוא והארכתי במקומו עכ"ל. ואין ספק דאישתמיט מיניה דמר דברי התוספות הללו דעירובין דצ"ו וכמדובר ועיין עוד להרא"ם בפרשת יתרו ופרשת ואתחנן ד"ה זכור ושמור בדבור אחד נאמרו שהביא ג"כ שם דברי הרמב"ן שכתב שהכריחו רז"ל כן משום דזכור הוא מ"ע ושמור ל"ת והק' עליו ככל מה שהקשה כאן בפרשת משפטים דהא קי"ל השמר דעשה עשה וכו' כיע"ש.

וראיתי למוהר"ש אלגאזי בס' זהב שיבה למס' שבועו' ד"ך עלה דתנייא זכור ושמור בדיבו' א' נאמרו שכתב על דברי הרא"ם וז"ל ומה שהקשה דהשמר דעשה עשה אישתמיטיתיה מ"ש הוא עצמו בפרשת כי תצא בפ' מוצא שפתיך תשמור דסובר רש"י דכי אמרינן השמ' דעשה עשה דלעולם הוא לא תעשה ולא קרי ליה עשה אלא לעניין דאין לוקין עליו עכ"ל. ואחר שאלת המחילה הראויה לעוצם רבנותו מיניה דמר אשתמיט דברי הרא"ם בפרשת משפטים בפ' ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דעל מה שהוקשה לו להרמב"ן שם בדברי רש"י מההיא דקי"ל השמר דעשה עשה תמה עליו הרא"ם ממ"ש הרמב"ן בפרשת יתרו גבי זכור ושמור בדבור א' נאמרו דלא חשש הרב שם להך מילתא דהשמר דעשה עשה ובסוף דבריו סיים הרא"ם וז"ל אבל מ"ש בפ"ב דיומא השמר דעשה

עשה פי' אחר יש בו אין כאן מקומו עכ"ל ואין ספק שכיוון הרב ז"ל למ"ש בפ' כי תצא בפסוק מוצא שפתיך תשמור דלעולם הוא לא תעשה ולא קרי ליה עשה אלא לענין שאין לוקין עליו הרי דבזה הפי' הצילו הרא"ם לרש"י מטענת הרמב"ן ז"ל ומבואר הוא דהרמב"ן לא חש לפי' זה והשתא שפיר הוקשה לו להרא"ם בפרשת יתרו ובפ' ואתחנן לדברי הרמב"ן לפי שיטתו מההיא דהשמר דעשה עשה שהוא ז"ל אינו מפרש כפי' רש"י והן הן הדברים עצמן שכתב עליו בפ' משפטים וכמובן.

עוד כתב מהרש"א שם בספר הנז' על דברי הרא"ם וז"ל גם הבקיאות שהביא מפ' בתרא דיומא דף פ"א שאמרו השמר דעשה עשה הרי כתבו שם התוס' ד"ה השמר דעשה וז"ל אע"ג דר' יוחנן ס"ל פרק הקומץ השמר דעשה עשה נמי לאו הוא הכא לר"ל פריך דהוא מאריה דשמעתתא עכ"ל וא"כ מה שהקשה להרמב"ן מר"ל הוא יפרש דהך ברייתא דבדיבור אחד נאמרו היינו כר' יוחנן עכ"ל. ויש לתמוה על גודל חכמתו איך מלאו לבו לומר דבר כזה דהך ברייתא יפרש הרמב"ן דאתייא כר' יוחנן ולא כר"ל כאילו רבי יוחנן ור"ל תנאי נינהו דפליגי אברייתא ודברי התוספות דיומא לא על ברייתי' קאמרי דאתי כר"ל כי אם סוגייא דשמעתתא דהתם דשקיל וטרי אליבא דר"ל כמבואר וצ"ע.

עוד כתב שם וז"ל והרב חידושי אגדות הקשה על מה שהקשה הרא"ם על הרמב"ן ז"ל מההיא דהשמר דע"ע דלא קשיא כלל דלא קאמרי' הכי דהשמר דעשה עשה אלא היכא דלא שייך במצוה ההיא לא תעשה אבל הכא במצות שבת כיון דאיכא ביה מצות לא תעשה כמבואר בהאי קרא לא תעשה כל מלאכה אית לן למיזל בתר כללין דהשמר דעשה אינו אלא ל"ת ע"כ ואישתמיטיתי' ההיא דגרסינן במנחות דל"ו המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ור"י אמר עובר בלאו דמר סבר השמר דעשה עשה והתם שייך לאו לא תניח תפילין אחר שקיעת החמה ולא היה לו להשיג על הרא"ם ז"ל אלא דלא היה לו להביא הבקיאות דיומא כי אם הבקיאות דמנחות עכ"ל. וגם זה תימה דאישתמיט מיניה דברי התוספות ז"ל בשבת דקל"ב ד"ה האי עשה ולא תעשה דאפי' למ"ד גבי הנחת תפילין בלילה דעובר בעשה משום דהשמר דעשה עשה מ"מ לאו מצות עשה הוא אלא לא תעשה דאמר רחמנא השמר הזהר שלא תקוץ בהרת עכ"ל וכונתם מבוארת לע"ד דדוקא גבי השמר בנגע צרעת חשיב השמר דלא תעשה מפני שלא בא הכתוב להזהיר אלא שלא יקוץ בהרתו ואע"פ שאם עבר וקץ בהרתו עובר ג"כ בעשה דלעשות לא חשיב השמר דעשה צ"ל שהאזהרה הוא שלא יקוץ אבל גבי השמר דהנחת תפילין שעיקר הכתוב בא לצוות על הנחת תפילין ביום שהוא בקום עשה אע"פ שכילל בו אזהרת הנחתן בלילה לא חשיב השמר דלאו כי אם השמר דעשה לדעת ר"א וכמדובר

לעיל ואף אם הרב ז"ל פירש כונת התוספות שבאו לחלק דע"כ לא קאמר ר"א התם גבי השמר דהנחת תפילין בלילה דהוי עשה אלא לענין דלא לקי עליו דעשה אבל מצות לא תעשה חשיב וכמ"ש הרא"ם בפרשת כי תצא בפ' מוצא שפתיך וכו' אין מההיא דר"א דמנחות סתירה לדברי הרב חידושי אגדות דסוף סוף אף לר"א נמי חשיב לא תעשה וכמו שהוקשה לו להרב גופיה ממ"ש הרא"ם בפרשת כי תצא ומאי קא קשיא ליה על הרב חידושי אגדות מההיא דר"א דמנחות. ועוד דכיון דבפ' הקומץ פליג רבי יוחנן אר"א וס"ל דהשמר דכתיב בהנחת תפילין ביום חשיב השמר דעשה והלכה כר' יוחנן לגבי ר"א שפיר קמתמה הרב חידושי אגדות על הרא"ם ז"ל דמאי קא קשיא ליה על דברי הרמב"ן ז"ל כיון דלר"י כל דאיכא לא תעשה בענין חשיב השמר דלאו סוף דבר דברי הרב מוהר"ש אלגאזי ז"ל בזה תמוהים הם אצלי וצ"ע.

והנה מדברי הרא"ם שבפ' משפטים מבואר דס"ל בדעת רבינו דהשמר דעשה לאו הוא אף היכא דלא קעבר עליה בקום עשה שהרי כתב שם שדעת רבינו בספ' המצוות בשורש רביעי כסברת תנא קמא ור"א דדרשו קרא דובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דאתא ליתן ל"ת ע"כ מ"ע שכן כתב שם שאין ראוי למנות הצווים הכוללים כל התורה כולה כי הנה יתבאר בתורה צווים כוללים ואזהרו' אינם מדבר מהדברים אבל יכללו המצו' כולן כאילו יאמר עשה כל מה שצויתיך ממנו לעשות והזהר מכל מה שציויתיך ממנו או לא תעבו' דבר מכל מה שצויתיך ואין למנות הצווי הזה מצוה בפ"ע שהוא לא יצוה לעשות מעשה מיוחד שיהא מ"ע ולא יזהיר מעשות מעשה מיוחד שיהא מצות לא תעשה וזה באומרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ואת משפטי תעשו וכאלה רבים עכ"ל ומלשון זה דן הרב שדעת רבינו לפרש הכתוב הזה כסברת ת"ק ור"א שבמכילתא דאתא קרא ליתן ל"ת ע"כ מ"ע וכמו שפירש רש"י בפירוש החומש ולפי דבריו הדרא קושיין דמעיקרא לדוכתא למה לא מנה רבינו לאו דתשמו' שבא להזהיר למי שנדר ולא הפריש אלא שעיקר דברי הרא"ם תמוהים לע"ד דמהיכן שמיע ליה להרב שדעת רבינו לפרש הכתוב הזה דובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שבא ליתן לא תעשה ע"כ מ"ע שבתורה כדעת ת"ק ור"א דמכילתא דשפי' איכא למימר שדעתו לפרש הכתוב שבא להזהיר ע"כ ל"ת שבתור' ולא על העשה וזה מבואר בלשונו שכתב וז"ל כי הנה יבאר בתורה צווים כוללים ואזהרות אינם מדבר מהדברים כו' אבל יכללו המצות כולן כאילו יאמר עשה כל מה שצויתיך לעשות והזהר מכל מה שצויתיך ממנו כו' וכונתו בזה שיש כתובי' בתור' שבאו בלשון עשה כולל כל עשה שבתור' ויש שבאו בל' ל"ת והם כוללין כל ל"ת שבתור' והביא לזה קרא דובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שלדעתו בא להזהיר ע"כ

ל"ת שבתורה והביא ג"כ קרא דאת משפטי תעשו שבא לצוות ע"כ עשה שבתורה באופן שמדברי רבינו הללו אין סיוע לדברי רש"י שפי' הכתוב שבא ליתן לא תעשה ע"כ עשה שבתורה ואדרבא בתר אפכא קאזיל ושפיר קמתמה הרמב"ן על רש"י וצ"ע.

ומיהו מדברי רבינו שבפ"ח מה' בית הבחירה ד"ג משמע דס"ל דאף השמר דעשה שאין בביטו' קום עשה חשיב ל"ת שהרי כתב שם שאם ביטלו הכהנים שמירת המקדש עברו בלא תעשה שנאמר ושמרו את משמרת הקדש ולשון שמירה אזהרה הוא עכ"ל הרי אע"ג דליכא בביטול שמירת המקדש קום עשה אפ"ה סבור הוא דהשמר דכתיב ביה הוי ל"ת ומרן החבי"ב בלשונות שבס"ס כנ"הג עמד מתמיה על דברי רבינו בזה דאיך כתב דהשמר זה חשיב ל"ת דהא השמר דעשה הוא ולא דמי להשמר בנגע הצרעת והשמר לך פן תעלה עולותיך דהתם אתא קרא להזהיר ולמנוע שלא יעשה מעשה אבל הכא ליכא מעשה ועוד דבתחילת הפרק כתב דשמיר' המקדש מ"ע היא והביא קרא דושמרו את משמרת הקדש וכאן כתב דלשון שמירה אזהרה הוא עכ"ל וראיתי למהר"ח אלפאנדרי בס' דרך הקדש די"א ע"ב הביא דברי מרן החבי"ב הללו וכתב שכן הוקשה לו למהרימ"ט וכתב הוא על דבריהם וז"ל ואני תמיה על קושייתם דבשלהי הקומץ פליגי בה ר"א ור"י על פסו' ושמרת את החוקה הזאת למועדה כו' אי הוי עשה או הוי לאו ופריך כו' ומשני מ"ס השמר דעשה עשה ומ"ס השמר דעשה נמי לאו הוא והלכתא כר"י וכמ"ש התוספו' פ' בתרא דיומא דפ"א וכ"כ הרמב"ם פ"ד מה' תפילין כו' וא"כ הרמב"ם אזיל לשיטתיה דהשמר דמקדש נמי לאו הוא עכ"ל כנראה שלא ראה הרב דברי התוס' שבפ' בתרא דעירובין דצ"ו שכתבו בהדייא דאף לר"י דאמר בפ' הקומץ השמר דעשה לאו דוקא גבי השמר דהנחת תפילין דאי עבר ומניחן בלילה קעבר מעשה בידים והא דקרי ליה הש"ס השמר דעשה הוא משום דעיקר קרא בא לצוות אהנחתן ביום ומש"ה התוס' בפ' בתרא דיומא דפ"א גבי הא דקאמר הש"ס דהשמר דעינוי במצות עינוי השמר דעשה הוא הוצרכו לומר דלר"ל דוקא דהוא מאריה דשמעתתא קאמר הכי דאילו לר' יוחנן דאמר גבי קרא דושמרת את החוקה דהאי השמר דעשה חשיב ל"ת ה"נ גבי עינוי יו"הך אפי' דהוה כתיב השמר במצות עינוי והוי השמר דעשה אפ"ה כיון דעניין העינוי הוא שלא יאכל ואי עבר ואכל קעבר אמימרא דרחמנא בקום עשה חשיב ל"ת ודמי להשמר דכתיב גבי הנחת תפילין בלילה ולהשמר בנגע הצרעת משום שענייינו שלא תקוץ ומעתה אין הכרח מדברי רבינו שבפ"ד מה' תפילין להך דהכא לפי התוס' וכמבואר.

והנראה לע"ד דגבי שמירת המקדש נמי כי אזהר רחמנא על שמירתו בקרא דושמרו את משמרת הקדש חשיב ל"ת משום דמשכחת ביטו' שמירה זו ע"י מעשה כגון שהיו

השומרים במקדש ויצאו חוץ למקדש והניחו המקדש בלתי שמירה ונמצא שע"י יציאתן לחוץ קעברו על ביטו' השמיר' ואיכא מעשה ההליכ' וכיון דמשכח' לביטו' השמירה ע"י מעשה חשיב השמר דלאו והוי ל"ת אך קשה דא"כ דזה חשיב ביטו' ע"י מעשה מילקא נמי לקי על לאו זה ולא מצינו לרבי' שמנה במנין הלוקין כהנים ולוים שביטלו שמירת המקדש בק"ע ושוב ראיתי להרב פ"ח בקונט' מים חיים פ"ד מה' תפלין די"א עמ"ש רבי' דהמניח תפילין אחר שקיע' החמ' עובר בלאו כת' וז"ל ואע"פ שמדברי התוס' בעירובין דצ"ו מוכח בהדיא דלקי על לאו זה מ"מ דעת הרב דהשמר דעשה לא מיקרי לאו לענין מלקות וכן כתב רש"י בפי' התורה פ' ראה שכל השמר ל"ת הוא אלא דלא לקי על השמר דעשה ומ"ש הרא"ם לדעת רש"י בפ' כי תצא דהשמר דעשה עשה ר"ל שאין לוקין עליו אבל לעולם ל"ת הוא ליתא דבשום דוכתא לא מתפרש הכי אלא כפשו' דהוי עשה ממש אלא דאנן קי"ל כר"י דס"ל דהשמר דעשה לאו הוא וזה ברור ויש לי תימה על הרב שהשמיט לאו זה ממנין המצות עכ"ל והשתא לפי דברי הרב ז"ל איכא למימר נמי הכא גבי השמר דכתיב בשמירת המקדש דאע"ג דחשיב ל"ת מיהו מילקא לא לקי ומה"ט כהנים ולוים אע"פ שביטלו שמירת המקדש בעשיית מעשה בהליכתן כיון דהשמר דעשה הוא שעיקר צווי הכתוב הוא שישבו לשמור ולא יניחו אותו בלתי שמירה נהי דהשמר דעשה חשיב ל"ת כר' יוחנן דפ' הקומץ מיהו מילקא לא לקי ומה שהוקשה לו עוד למרן החבי"ב בדברי רבינו ז"ל ממ"ש בתחילת הפרק דשמירת המקדש מ"ע היא עיין לרבי' ז"ל בס' המצות במצות עשה סי' כ"ב ובמצות ל"ת סי' ס"ו שנר' מדבריו דמייתור הכתובים נפ"ל עשה ול"ת באם אינו ענין יע"ש.

ואולם עיקר דברי הרב פ"ח תמוהים לע"ד שאם כדבריו דדעת רבינו דהשמר דעשה אע"ג דחשיב לאו אין לוקין עליו ומה"ט אין לוקין במניח תפלין בלילה א"כ בהשמר בנגע הצרעת נמי לא ללקי ובהדייא כתב רבינו בפי' מה' טומאת צרעת דהתולש סימני טומאה לקי כדאיתא בפ' המצניע דצ"ד עיין בספר חזון נחום דקל"ד ע"א ועכ"ל דלהכי לקי משום דקעבר ועבי' מעשה ומה"ט חשיב השמר דלאו משום דענין הכתוב הוא לא תקוץ א"כ בהשמר דכתיב במניח תפלין בלילה נמי ללקי כיון דקעביד מעשה בעובר ומניח אותן בלילה ומהאי טעמא ודאי מפשט פשיטא להו להתוס' בעירובין דלר"י לקי אהנח' תפילין בלילה דמדמו ליה להשמר בנגע הצרעת וכן מתבאר מדברי הריטב"א בחידושיו לעירובין שכתב וז"ל אפי' תימה ר"ע השמר דעשה עשה הקשו בתוס' דהא אמרי' במנחות כו' ותירצו דלא דמי דכל דדרשינן קרא בחוקת הפסח פשיטא שלא בא הכתוב אלא לזרז על העשה עצמו כלומר שישמור שיעשה הפסח בזמנו והו"ל השמר

דעשה אבל כל היכא דדרשינן קרא בחוקת תפלין כונת המקרא לזרז שלא להניחן אלא בזמנו וכאילו אמר הכתוב השמר שלא תעשה מצוה זו אלא ביום ולא בלילה והו"ל השמר דלאו וכיוצא בזה הא דאמרינן בפ' ר"א דמילה דאזהרה שלא יקוץ בהרתו מדכתיב השמר בנגע הצרעת ואמאי והא לשמור ולעשות כתיב דההיא נמי השמר דלאו חשיב שאין הכתוב בא לזרז לעשות במראות נגעים כדברי הכהן אלא לזרז ככל אשר יורו ולא בענין אחר כלומר שלא יקוץ בהרתו והוייא לה אזהרה דלאו עכ"ל מבואר יוצא מדבריו דלר"י חשיב השמר האמור בתפילין כהשמר האמור בנגע הצרעת וכיון שכן כי היכי דהתם לקי ה"נ לקי.

גם מדקדוק לשון רש"י בפ' הקומץ משמע דס"ל דלר"י מלקא נמי לקי במניח תפילין בלילה שכתב בד"ה השמר דלאו לאו וז"ל ר"א סבר השמר דכתיב במילתא דאזהר רחמנא ל"ת הוי לאו גמור ללקות דכל השמר דעשה כגון האי דמשמע לעשות תפלין עשה הוא עכ"ל וממה שדקדק לומר דלר"א השמר דכתיב גבי לאו הוי לאו גמור ללקות משמע שר"ל דגבי השמר דעשה אינו לאו גמור ללקות ולהכי קאמר דעובר בעשה כלומר דהוי כעובר על עשה שאינו לוקה עליו ומינה נשמע דלר"י הוי לאו גמור ללקות עליו ומש"ה אפשר דהוצרך הרא"ם לפרש כונת רש"י שבפ' כי תצא דאתי כר"א דאמר השמר דעשה עשה הוא ולא כר"י דאמר השמר דעשה לאו הוא אלא שאין לוקין עליו מפני שדברי רש"י בפ' הקומץ נוטים לזה הפי' וכמובן אלא דאכתי קשה למאי דמשמע ליה לרש"י דלר"א השמר דעשה חשיב לאו אלא דלא לקי דמ"ש מהשמר דנגע הצרעת דחשיב לאו ולקי כמבואר בפרק המצניע דף צ"ד ועיין בספר חזו"ן ח"א דקל"ט ע"ב ומ"ש עוד הרב פ"ח עמ"ש הרא"ם בפ' כי תצא דפי' זה ליתא דבשום דוכתא לא מתפרש הכי אין ספק שכיוין הרב לאות' שאמרו בעירובין אפי' תימא ר"ע השמר דעשה עשה הוא והתם אי אפשר לפרושי הכי קאמר השמר דעשה עשה הוא לענין דאין לוקין עליו כעשה קאמר דהתם לאו לענין מלקו' קאי הש"ס דאי לענין מלקות אפי' הוי לאו גמור לא לקי התם כיון דהוי לאו שאין בו מעשה אלא אלישנא דמתני' דכריתות קאי דקתני הפסח והמילה מ"ע וקא דייק תלמודא דאי מתני' כר"ע דמוקי קרא דושמרת את החוקה בחוקת הפסח היכי קתני מתני' שהפסח מ"ע והא כתיב ושמרת והשמר פן ואל אינו אלא ל"ת ולישנא דמתני' בעלמא קא דייק דלא אתי כר"ע כמ"ש התוספות בר"פ השוחט ומעלה ד"ה אזהרה ובפרק אלו הן הלוקין די"ג ד"ה מה ע"ז יע"ש ועלה משני דאפי' תימא ר"ע השמר דעשה עשה הוא וע"כ לפרש דהשמר דעשה עשה גמו' הוא ולא הוי אזהרה כלל דמה"ט קתני מתני' שהפסח מ"ע.

ולזה יש ליישב לע"ד דלאו כללא כייל לן הרא"ם דבכל דוכתא דאתמר בש"ס כי האי לישנא דהשמר דעשה הכונה לומר דלא לקי כעשה דודאי אזיל ומודה הרב ז"ל דכל היכא דליכא לפרש הכי כי ההיא דעירובין ודאי דעשה ממש קאמר ולא לעניין דלא לקי לבד ובההיא דפ' הקומץ דוקא סבור הרב ז"ל לפרש כן דכיון דלר"י חשיב לאו גמור ולקי עליו מהטעם שכתבו התוס' בעירובין איכא למימר דלר"א אע"ג דלא חשיב לאו גמור למלקא עליו אבל חשיב ל"ת כיון דכי קעבר עביד מעשה בידים ובכה"ג דוקא הוא דקאמ' רש"י בפרשת כי תצא דחשיב לאו ולא לקי עליה כיון דעביד מעשה דאי לא תימא הכי למה ליה לרש"י למיתלי טעמא דלא לקי משום דהשמר דעשה הוא תיפוק ליה דאפילו כתיב אזהרה ולאו גמור בהדייא לא לקי דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה וע"ז דוקא קאמר הרא"ם דכל דקעבר על ידי מעשה חשיב לא תעשה אלא דלא לקי וכדמשמע מפי' רש"י בפרק הקומץ לדעת ר"א. וכי תימא אכתי מה יענה הרא"ם להההיא דפ' בתרא דיומא דפ"א דקאמר הש"ס דאי הוה כתיב השמר במצות עינוי השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה וכתבו התוספות שם דאליבא דר"ל דהוא מאריה דשמעתתא פריך יע"ש והשתא ההיא דהתם דמי ממש להההיא דפ' הקומץ דאי עבר אעשה דעינוי קא עביד ביה מעשה בידים דקאכיל בקום עשה ואפילו הכי קאמר הש"ס דאי הוה כתיב השמר במצות עינוי השמר דעשה עשה הוא והתם אי אפשר לפרש דלעניין דלא לקי קאמר דהא התם עלה דקבעי ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי קאי הש"ס כלומר דלא ענש הכתוב אלא א"כ הזהיר ואי לקי אאזהרה או לא לקי לא נ"מ מידי וכי קמשני דאי הוה כתיב השמר במצות ענוי השמר דעשה עשה הוא עכ"ל דעשה ממש הוא ולא שמענו אזהרה כלל ולפי דברי הרא"ם לא משני הש"ס מידי.</s>

פרק יח

הלכה י

אשם תלוי וחטאת העוף כו'. עיין בספר לח"מ כאן בפירקין שכתב וז"ל תנייא השוחט אשם תלוי בחוץ ר"מ מחייב וחכמים פוטרים וכתבו שם התוס' דהאי חכמים פוטרין לאו היינו חכמים דפליגי עליה דרבי מאיר בפרק המביא כו' כלומר דבפ"ו דכריתות איפליגו רבי מאיר וחכמים גבי מביא אשם תלוי ונודע לו שלא חטא דלרבי מאיר יצא וירעה בעדר דזה לא הפרישו אלא מספק וכיון שלא נתברר לו שלא חטא הוי חולין וחכמים אומרים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה ופי' שם בגמ' דטעמייהו דרבנן מתוך שלבו נוקפו גמר ומקדיש וא"כ לדבריהם כיון דהוי הקדש גמור ודאי דהשוחטו בחוץ חייב

כרת כו' יע"ש וא"כ תימא על רבינו איך מזכה שטרא לבי תרי דהוא פוסק כאן דפטור ובפ"ד מה' פ"המ פסק כרבנן דפליגי אר"מ יע"ש מה שתי' והוא דוחק גדול כמו שיראה המעיין ולי נראה ליישב ע"פ מ"ש התוס' ר"פ המביא ד"ה אם משנשחט וז"ל לר"מ אתי שפיר דחולין בעזרה נינהו אלא אפי' לרבנן דעבדי' מיני' עולת נדבה היינו דוקא לדמיו אבל איהו גופיה מודה דזבח פסול הוא א"נ כיון דבעת שחיטה לא היה ראוי לעולה שעדיין לא נודע לו לכך לא יקריבהו עולה אחר שחיטה עכ"ל הנה מבואר מדבריהם דלתי' הא' אפי' נודע אליו הן בעודינו חי אינו ראוי להקריבה ואינו קדוש אלא לדמיו ולתי' הב' כל שנודע קודם שחיטה ראוי להקריבו עולה וא"כ איכא למימר דרבינו ס"ל כתי' הב' שכתבו התוס' ומשו"ה פסק כחכמים דפטרי גבי מביא אשם תלוי בחוץ משום דלא איקבע איסורא שהרי אם נודע שלא חטא לא היה ראוי להקרבה ואי קרינן ביה ואל פתח אהל מועד לא הביאו כל שראוי להקריבו בפנים חייבים עליו בחוץ וכל שאינו ראוי להקריבו בפנים אין חייבים עליו בחו' וכנודע ומ"ש התוס' ספק אכל דחכמים פטרי לאו היינו חכמים דפליגי אר"מ בפ' המביא איכא למימר דהתוס' התם ס"ל כתי' הב' שכתבו ר"פ המביא דלרבנן דר"מ כל שנודע לו קודם שחיטה ראוי להקריבו עולה ושפיר קרינן ביה ואל פתח אהל מועד לא הביאו שהרי היה ראוי להקריבו אל פתח אהל מועד ממ"נ דקודם שנודע היה ראוי להקריבו אשם תלוי ואחר שנודע היה ראוי להקריבו עולה כן נר' לי נכון.